

Vastarinnan paikka

Sites of Resistance

Mielenilmausten, aktivismin ja vaihtoehtoisten muistomerkkien nousu haastaa kaupunkisuunnittelijoita omaksumaan joustavamman suhteen kaupunkimaisemaan.

The rise of protest, activism and alternative memorials challenge urban planners to adopt more flexible approaches to the urban landscape.

Teksti Text Fernando Gutiérrez

LAUANTAINA 5. LOKAKUUTA 2024 viiden aikaan iltapäivällä seurasin useiden kymmenien aktivistien kokoontumista Keskuskadun ja Kaivokadun kulmalla, Helsingin päärautatieaseman edustalla. Mielenosoittajat huusivat iskulauseita, kuten ”Vapaa Palestiina!” ja ”Lopettakaa kansanmurha!”

Mielenosoitus järjestettiin osana maailmanlaajuisia protestiaaltoja, jossa vaadittiin Lähi-Itään tulitaukoa ja loppua repiville konflikteille. Mielenosoituksen järjesti Suomen Palestiina-verkosto Sumud yhteistyössä korkeakoulujen opiskelijajärjestöjen kanssa. Osana mielenosoitusta luotiin pieni taideinstallaatio, joka muistutti osallistujia ja ohikulkijoita Palestiinan jatkuvissa vihamielisyyksissä kuolleista lapsista. Väliaikainen muistomerkki sisälsi lastenvaatteita, leluja ja kirjoitettuja viestejä. Installaatio oli nähtävillä vielä useita tunteja mielenosoituksen päätyttyä ja sai huomiota uteliailta ohikulkijoilta, jotka jäivät lukemaan viestejä ja keskustelemaan mielenosoituksen järjestäjien kanssa.

Julkista tilaa on totuttu ottamaan mielenosoittajien käyttöön myös Suomessa ja muualla Pohjoismaissa, ja protestit ovat vain yleistyneet viime vuosina. Yhteiskunnallista liikehdintää koskevissa tutkimuksissa on tunnistettu hyvin erilaisia protestiaihteita. Niihin lukeutuvat muun muassa alkuperäiskansojen, kuten saamelaiden, pitkään harjoittama vastarinta sekä erilaisten ihmisryhmien, kuten maanviljelijöiden, kaivos-työläisten ja muiden työläisten, työttömien, opiskelijoiden sekä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden oikeuksien puolustaminen. Niiden lisäksi on tietenkin ympäristöaktivismi, josta ajankohtaisin esimerkki lienee Elokapiina.

Suomessa julkisessa keskustelussa ja yhteiskunnallisessa tutkimuksessa on keskitytty lähinnä analysoimaan aktivistien vaatimuksia, järjestäytymistä ja viestejä sekä muiden organisaatioiden ja viranomaisten reaktioita niihin. Julkisen tilan rooli, taideinstallaatioiden käyttäminen ja julkisissa mielenilmauksissa luotavat muistomerkit ovat kuitenkin jääneet vähemmälle huomiolle arkkitehtipiireissä ja muilla kaupunkisuunnitteluun liittyvillä aloilla. Vaikka kaupunkitila on jo pitkään toiminut tapahtumapaikkana erilaisille omaehtoisen yhteisöllisyyden ilmauksille, viime aikoina trendiksi on noussut se, että mielenosoittajat valtaavat kaupunkitiloja ja loihtivat väliaikaisia muistomerkkejä kiinnittääkseen huomiota laajempiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kysymyksiin.

Protestien yleistyminen eri kaupungeissa korostaa kaupunkitilan ja politiikan herkkää suhdetta. Jotkut aktivistit ovat luoneet muistomerkkejä kiinnittääkseen huomiota

AT AROUND 5 PM ON SATURDAY, 5 October 2024, I observed a gathering of several dozen activists at the intersection of Keskuskatu and Kaivokatu, just in front of Helsinki Railway Station. Protesters chanted such phrases as: Free Palestine! Stop the genocide!

The demonstration was part of a series of global protests calling for a ceasefire and ending of the ongoing conflicts in the Middle East. It was organised by Sumud, the Finnish Palestine Network, in collaboration with university student associations. The protest included a small artistic installation reminding us of the children who have died in the ongoing conflicts in the Palestinian territory. The temporary memorial exhibited children’s clothing, toys and written messages displayed on the pavements. It remained in place for several hours after the protest concluded, drawing the attention of passers-by, who appeared to be curious about the memorial’s purpose, reading its messages and engaging with organisers.

Various protesters have taken over public spaces in Finland and the Nordic region, with their prevalence increasing in recent years. Studies on social movements have identified a wide range of concerns that are expressed through such demonstrations, including the long-term resistance of ethnic minorities such as Sámi populations, advocacy for social rights among farmers, miners, workers, the unemployed and students, the struggles of immigrants and asylum seekers, and environmental and climate change activism, exemplified by Elokapiina – Extinction Rebellion Finland.

Public debate and social research in Finland have predominantly focused on understanding the demands of activists, their organisation and articulation, the responses of organisations, and the reactions of authorities. However, the role of urban space, the use of art installations, and the creation of memorials during public demonstrations have received comparatively less attention in architecture and urban-related disciplines. While urban landscapes have long been the sites for different practices and expressions of conviviality and sociability, recent trends reveal protesters occupying urban spaces and employing temporary memorials to articulate broader social and political concerns.

The proliferation of protests across cities underscores the intricate relationship between urban spaces and politics. Some activists have endeavoured to memorialise collective struggles and losses. For example, a temporary memorial was erected outside the Russian Embassy in Tallinn on the metal fencing that protected the building entrance. This temporary installation was intended to commemorate Ukrainians, displaying flags, messages, flowers, candles and toys in memory of those who have died during the ongoing

Kulttuuri-, urheilu- ja tapahtuma-alan yhteinen mielenilmaus kohtuuttomiksi koettuja koronatoimia vastaan
A joint protest by the culture, sports, and event sectors against the coronavirus measures perceived as excessive
Helsinki
3.2.2022

konfliktien uhrien kärsimyksiin. Esimerkkinä tästä on Tallinnan Venäjän-suurlähetystön edustalle sisäänkäyntiä suojaavaan metalliaitaan pystytetty väliaikainen muistomerkki, joka luotiin Venäjän hyökkäyksessä kuolleiden ukrainalaisten muistoksi. Installaatio koostui Ukrainan lipuista, viesteistä, kukista, kynttilöistä ja leluista. Ohikulkijoita pyydettiin kirjoittamaan viestejä, joissa muistettiin sodan uhreja ja vaadittiin rauhaa.

KAUPUNKITILAAN SYNTYVISTÄ, väliaikaisen ”vaihtoehtomuismerkin” virkaa toimittavista taideinstallaatioista tulee mieleen *vasta-* ja *antimonumentin* käsite. Tällaiset epäsovinnaiset tavat kunnioittaa jonkin tapahtuman tai ilmiön muistoa ovat saaneet viime vuosikymmeninä yhä enemmän akateemista huomiota; esimerkiksi James Young, Andreas Huyssen ja Marianne Hirsch ovat kirjoittaneet juutalaisten joukkotuhon muistamisesta aina 1980-luvulta lähtien. Youngin sanoin vastamonumentit torjuvat ja määrittävät uudelleen ”julkisen muistomerkkitaitteen perinteisiä muotoja ja perusteluita”.

Toisin kuin ”tavanomaiset” muistomerkit, jotka ovat yleensä pysyviä ja jotka on pystytetty historiallisten hahmojen, tapahtumien tai arvojen kunniaksi, vastamonumentit pyrkivät nimenomaan kyseenalaistamaan, vastustamaan tai kumoamaan perinteisiä kunnioittamisen muotoja. Niiden tarkoituksena on herättää kriittistä pohdintaa, kyseenalaistaa vallalla olevia käsityksiä ja herättää muistoja vuorovaikutuksellisemmin ja väliaikaisessa tai abstraktissa muodossa.

Antimonumentit edustavat sen sijaan suoraa vastarintaa tai protestia. Nekin torjuvat monumenttitaiteen perinteet, mutta ne ovat yleensä epämuodollisempia, ne luodaan usein ilman lupaa, ne jäävät tavallisesti väliaikaisiksi ja liittyvät yleensä juuri aktivismiin.

Muistamisen ja unohtamisen prosessit ovatkin syvästi juurtuneita kaupunkimaisemaan. Yhteiskunnallisilla liikkeillä ja taiteella on poliittista valtaa muokata kaupunkitilaa, eritoten merkittäviä rakennuksia ja perintökohteita. Usein kysymys kuitenkin tyipistyy tai yksinkertaistuu liikaa arkkitehtuuriin ja kulttuuriperintöön liittyvässä keskustelussa sekä suunnittelukäytännöissä, joissa keskitytään tyypillisesti tavanomaisten muistomerkkien ja arvokohteiden säilyttämiseen jättämättä tilaa ristiriitaisuuksille ja soraäänille.

conflicts. Passers-by were invited to write messages, fostering remembrance and calls for peace.

THE CREATION OF ART INSTALLATIONS in urban spaces as “alternative” temporary memorials evokes the idea of *counter-monuments* and *anti-monuments*. Such unconventional forms of commemoration have gained momentum in recent decades, with scholars, including James Young, Andreas Huyssen and Marianne Hirsch, writing on Holocaust memorialisation since the 1980s. For Young, counter-monuments reject and renegotiate “the traditional forms and reasons for public memorial art”.

Counter-monuments typically challenge traditional concepts of commemoration and monumentality. Unlike “conventional” monuments, which are usually permanent and honour historical figures, events or values, counter-monuments seek to question, oppose or subvert these traditional forms of remembrance. They aim to spark critical reflection, confront dominant narratives, and engage memories in more interactive, temporary or abstract ways.

Anti-monuments, by contrast, are typically a form of direct resistance or protest. While they also reject traditional forms of monumentality, anti-monuments tend to be informal, often created without official approval, and usually temporary and driven by activism.

The processes of remembering and forgetting are, therefore, deeply engrained in the urban landscape. The social movements and the arts have political power in reshaping urban spaces, particularly emblematic buildings and heritage sites. Such debates are, however, often flattened or oversimplified in architectural narratives, heritage discourses and urban planning policies, which typically focus on establishing or conserving conventional memorials, neglecting spaces for conflict and resistance.

Yhteiskunnallisilla liikkeillä ja taiteella on poliittista valtaa muokata kaupunkitilaa, eritoten merkittäviä rakennuksia ja perintökohteita.

Äidit rauhan puolesta –mielenosoitus
Ukrainan sotaa vastaan
Mothers for Peace protest
against the war in Ukraine
Helsinki
12.3.2022

MATTI KILPONEN

VAIHTOEHTOISTEN MUISTOMERKKIEN esiinnousulla on merkittäviä seurauksia arkkitehdeille, kaupunkisuunnittelijoille ja rakennusperinnön asiantuntijoille. Suunnittelun ammattilaisten on hyväksyttävä se, että kaupunkitila kuuluu myös epäsovinnaisille muistamisen ja kunnioittamisen muodoille sekä aktivismille. Se edellyttää, että kaupunkisuunnittelun asiantuntijat muokkaavat alan vallalla olevia toimintakehyksiä ja säädöksiä. Arkkitehtien, kaupunkisuunnittelijoiden ja rakennusperinnön asiantuntijoiden täytyy löytää joustavampia ja mukautuvampia työskentelytapoja, jotka ottavat huomioon myös aktivistien roolin sekä niiden kaupunkitiloja käyttävien yhteisöjen tarpeet, joihin aktivismin esiin nostamat kysymykset vaikuttavat. Alan ammattilaiset kohtaavat työssään uudenlaisia haasteita, kun he joutuvat luovimaan erilaisissa juridisissa ympäristöissä ja sovittamaan säädöksiä ja viranomaisten asenteita yhteen aktivistien ja yhteisöjen odotusten kanssa.

Ennen kaikkea kaupunkisuunnittelijoiden täytyy ymmärtää, että vaihtoehtoisilla muistomerkeillä pyritään usein nimenomaan haastamaan vallitsevaa tilannetta. Aktivistit eivät kaipaa installaatioilleen hyväksyntää tai virallista tunnustusta. Heidän pyrkimyksensä ei ole ainoastaan ottaa haltuun julkista tilaa vaan esittää laajempia vaatimuksia liittyen sotaan, väkivaltaan, epäoikeudenmukaisuuteen, ympäristöasioihin sekä valtion riittämättömiin toimiin.

Epäsovinnaisien muistomerkkien taustalla on monesti arkaluontoista ja traumaattista historiaa, johon kaupunkisuunnittelijoidenkin on suhtauduttava eettisesti ja vastuullisesti. On tärkeää löytää tasapaino perinteisten ja vaihtoehtoisten muistomerkkien välille, jotta kaupunkiin voidaan luoda tiloja uhrien kunnioittamiseksi ja heidän yhteisöjensä tukemiseksi. Kaupunkisuunnitteluun liittyville aloille mielenilmausten yleistymisen väliaikaisine ja vaihtoehtoisine muistomerkkeineen on mahdollisuus tarkastella ja määritellä uudelleen kaupunkimaiseman roolia laajemmissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Se antaa meille myös tilaisuuden pohtia omia asenteitamme. ◀

THE EMERGENCE OF ALTERNATIVE MEMORIALS has several important implications for professionals in architecture, urban planning and heritage disciplines. Practitioners may need to acknowledge that urban spaces are also crucial sites for unconventional forms of commemoration and activism. This recognition would require urban specialists to revise their existing frameworks and regulations. Architects, urban planners and heritage experts may need to adopt more flexible and adaptive approaches that consider the active participation of activists and the demands of affected communities using the urban spaces. Practitioners may face challenges in navigating evolving legal frameworks and reconciling regulatory requirements and the responses of authorities with the expectations of activists and communities.

Moreover, urban experts may need to acknowledge that alternative memorials often try to challenge the existing status quo. Activists do not seek approval, legitimation or official recognition for these installations. Their efforts extend beyond occupying public spaces and serve as a means to articulate broader demands linked to issues of war, violence, injustice, environmental matters and insufficient state intervention.

Finally, unconventional memorials often engage with sensitive and traumatic histories, requiring urban practitioners to approach these projects ethically and responsibly. The striking of a balance between traditional forms of commemoration and alternative memorials is essential to creating spaces that honour victims and support their communities. The rise of protests and the creation of temporary and alternative memorials may invite us – in urban-related disciplines – to reflect on, rethink and redefine the role of the urban landscape as a platform for addressing broader issues, as well as our positionalities within these debates. ◀

FERNANDO GUTIÉRREZ on kaupunkitutkija ja arkkitehti, joka on väitellyt kaupunkitutkimuksen tohtoriksi UCL-yliopistosta (University College London). Hänen tutkimustyönsä keskittyy julkiseen tilaan, kaupunkien kulttuuriperintöön ja uudistumiseen.

FERNANDO GUTIÉRREZ is an urban researcher and architect who completed a PhD in urban studies at UCL (University College London). His research focuses on public spaces, urban heritage and regeneration.